

M. A. Castrénin seura

Jäsentiedote 2 / 2017

Matias Aleksanteri Castrén Facebookissa?	2
Udmurtiksi käännetty kirjallisuus	4
Zinaida Randymovan haastattelu	6
Sommelossa soi	9
Kiertonäyttelyt	10
Yhteystiedot	12

M. A. CASTRÉNIN SEURAN VUOSIKOKOUS

pidettiin 20.4.2017 Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa. Kokouksessa käsiteltiin sääntömääräiset asiat. Seuran hallituksesta jäi pois neuvotteleva virkamies **Henna Haapala**. Uudeksi jäseneksi valittiin amanuenssi **Anna-Mari Immonen** (Museovirasto).

Vuosikokouksessa päätettiin, että jäsenmaksut pysyvät ennallaan: vuosijäsenet 20 €, opiskelijajäsenet 10 €, ainajäsenet 200 €, yhteisöjäsenet 100 €, ainaisyhteisöjäsenet 1000 €.

Kokouksen jälkeen elokuva- ja teatteriohjaaja, käsikirjoittaja **Pauliina Feodoroff** kertoi sanoin ja kuvin satavuotiaasta saamelaisyhteistyöstä ja tämän päivän ajankohtaisista saamelaiskysymyksistä.

M. A. Castrénin seura jatkaa tänäkin vuonna monipuolista toimintaansa ja hankeyhteistyötä ään kohdealueillaan. Seura sai viitisenkymmentä yhteistyöehdotusta vuodeksi 2017, joista noin puolet toteutetaan kuluvan vuoden aikana. Seuraan tulleet lukuisat yhteydenotot ja varsinaisten hanke-ehdotusten – joissakin oli useampia konkreettisia projekteja – suuri määrä osoittaa, että suomalais-ugrilaisilla alueilla on paitsi kiinnostusta myös valmiuksia jatkaa konkreettista ja tuloksekasta ruohonjuuritason yhteistyötä.

Seura järjestää kesäkuussa kulttuuri- ja opintomatkan Udmurtiaan yhdessä Äidinkielen opettajain liiton ja Udmurtian valtionyliopiston kanssa. Ohjelmassa on teemaseminaareja, kouluvierailuja niin maaseudulla kuin kaupungissa ja tapaamisia äidinkielen opettajien kanssa.

M. A. Castrénin seura on mukana Musiikkiyhdistys pro Sommelon järjestämässä Sommelo 2017 -musiikkijuhlissa kutsumalla tapahtumaan nuoria udmurttilaisia kanteleen soittajia. Sommelossa järjestetään työpajoja, yhteissoittoja ja konsertteja (ks. ss. 9–10).

Seura kokoaa Virossa elokuussa pidettävän 14. suomalais-ugrilaisien kansojen kirjallisuuskongressin *Suomalais-ugrilaisien kansojen historia kaunokirjallisuudessa* Suomen-delegaation ja järjestää sen matkan Tarttoon. Vuodesta 1989 kirjallisuuskongresseja on järjestetty vuorotellen Suomessa, Unkarissa, Venäjällä ja Virossa, jossa kongressi on nyt toista kertaa.

M. A. Castrénin seuran vuosittainen tapahtuma on syksyisin järjestettävä sukukansapäivä, jolla tehdään tänäkin vuonna tunnetuksi suomalais-ugrilaisia kansoja, heidän kieltään, kulttuuriaan ja nykyolojaan.

Suomalais-ugrilaiset kustantajapäivät järjestetään loppuvuodesta yhdessä Kirjallisuuden vientikeskus FILIn kanssa. Tavoitteena on laajempi suomalais-ugrilainen kirjallisuushanke, jonka tavoitteena on saada suomalaista kirjallisuutta julkaistuksi muilla suomalais-ugrilaisilla kielillä Venäjällä sekä suomalais-ugrilaisilla kielillä julkaistua kirjallisuutta suomalaislukijoiden ulottuville. Jatkosuunnitelmassa on kääntäjäkoulutuksen käynnistäminen.

Ajankohtaisista suomalais-ugrilaisen maailman tapahtumista saa tietoa seuran toimistosta, sähköpostitiedotuksesta ja FB-sivulta – tervetuloa mukaan!

MATIAS ALEKSANTERI FACEBOOKISSA?

M. A. Castrénin seura julkaisee jäsentiedotteensa sekä sähköisenä että paperisena. Monet seuran jäsenistä lukevat tiedotetta edelleen kotiin lähetettävänä paperiversiona, vaikka suuri osa seuran ajankohtaistiedotteista nykyään kulkeekin sähköisesti verkkosivujen, Facebook-sivuston sekä sähköpostitiedotuslistan kautta.

Pohdiskelin tässä eräänä päivänä sitä, kuinka mukavaa on, että jäsentiedotteen saa halutessaan edelleen paperisena. Tietokoneiden ja älylaitteiden ruutuja tulee tuijoteltua niin paljon muutenkin. Mutta samassa ajatus kääntyikin aivan pääläelleen: Mitäpä jos M. A. Castrénin aikana olisi ollut käytössä kaikki nykytekniikan ihmeet? Mitä Matias Aleksanteri olisikaan Facebookiin päivittänyt tutkimusmatkoiltaan?

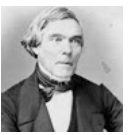
Kirjoittaisiko Castrén päivityksensä ruotsiksi, vai käyttäisikö hän aika ajoin muita kieliä, esimerkiksi niitä kieliä, joita hän kulloinkin oli tutkimassa? Millaisia nuo päivitykset sitten olisivat? (Tätä ajatusleikkiä jatkan tässä yhteydessä suomeksi.)

Matthias Alexander Castrén paikassa Arkangel

27.6.1841

astuu suurehkoon lotjaan, joka on valmiina purjehtimaan jauholastissa Arkangelista Muurmannin rannalle.

Elias Lönnrot ja 175 muuta kaveria julkaisi henkilön Matthias aikajanalla tämän syntymäpäivänä.

2.12.1841

Hyvää syntypäivää Matias!

Matthias Alexander Castrén paikassa Somša

16.1.1843

odotti kolme päivää samojedišamaanin saapumista.

Matthias Alexander Castrén

En kylläkään ole sikopaimen, vaikka teistä siltä näyttää.

Matthias Alexander Castrén lähellä paikka Ural

27.9.1843

asettautuu samaan ahtaaseen hökkeliin eli jurtaan 14 muun kanssa odottamaan talven tuloa ja on huolissaan siitä, miten saa ajan kulumaan.

Nykyään voi (sosiaalisessa) mediassa seurata mitä kummallisimpia reissuja. On menty bussilla Thaimaahan, seurattu Mannerheimin jälkiä ratsain halki Kiinan, ja Jörn Donnerin matkasta isänsä jalanjäljissä julkaistiin jopa kirja. Kunpa joku minua seikkailumielisempi lähtisikin nyt kulkemaan M. A. Castrénin jalanjäljissä ja raportoi matkasta sanoin ja kuvin sosiaalisessa mediassa. Nykyisillä kulkuvälineillä pisimpienkin tutkimusmatkojen toisintaminen onnistuisi vuosien sijaan viikoissa, jos pysähdykset eri paikoissa jäisivät lyhyiksi. Tosin nopeatahtisemmassa matkanteossa eri vuodenaikojen säät ja muutamat muut ilmiöt jäisivät kokematta. Mutta jos matkaa alkaisi valmistella nyt heti, voisi vielä ehtiä juhlistamaan Castrénin 3. tutkimusmatkan (1841–1844) 175-vuotisjuhlaa!

ELINA AHOLA
varapuheenjohtaja

Kuvien lähteet: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Facebook_head.png.

<http://www.macastren.fi/castren/index.html>

https://fi.wikipedia.org/wiki/Elias_L%C3%B6nnrot

Facebook-päivitykset muokattu M. A. Castrénin *Tutkimusmatkoilla Pohjolassa* -teoksen pohjalta (pahoittelen mahdollisia päivämäärissä esiintyviä virheitä).

Yhdeksi matkaoppaaksi suosittelemme mainiota sarjakuvakirjaa Pauli Kallio & Pentti Otsamo: M. A. Castrén ja Siperian kielioppi. Kustannusosakeyhtiö Otava 2008.

Kirja kertoo aikansa merkittävimpiin kuuluneen tiedemiehen vuosia kestäneistä tutkimusmatkoista äärimmäisen vaativissa oloissa. Mukana kartta.

Castrén aloitti ensimmäisen suuren tutkimusmatkansa marraskuussa 1841 matkustamalla Elias Lönnrotin seurassa Lappiin. Saariselällä on ehkä vieläkin kodan raunio, (Helanderin kota, Suomun kämpä), josta löytyy vanhimpia vuosilukuja 1830-luvulla ja jossa perimätietojen mukaan Lönnrot ja Castrén viettivät vaiherikkaan joulun 1841. Kodan suojaksi on rakennettu katos, ja kodan vahingoittaminen on kielletty, samoin kuin siellä yöpyminenkin. Teltan voinee pystyttää lähistölle.

Kirjaa on saatavana M. A. Castrénin seuran toimistosta hintaan 10 €.

PARI AJANKOHTAISTA NÄKÖKULMAA UDMURTTILAISEEN KIRJALLISUUTEEN JA SEN TUTKIMISEEN

UDMURTIKSI KÄÄNNETTY KIRJALLISUUS

Neuvostoaikana udmurttilaisen kirjallisuuden ja udmurtin kirjakielen väitettiin syntyneen vasta lokakuun vallankumouksen jälkeen. Sitä ennen ilmestynyt kirjallisuus oli myös aihepiiriltään uudelle vallalle täysin sopimatonta: 1800-luvulla varsin suuri osa udmurtiksi ilmestyneestä kirjallisuudesta oli uskonnollista. Nykyisin udmurttilaisen kirjallisuuden tunnus-tetaan syntyneen paljon ennen vallankumousta. Noin valheellisista lähtökohdista ja pitkään vaikuttaneista ideologisista paineista huolimatta udmurttilaisen kirjallisuuden tutkimus on saanut merkittäviä tuloksia jo aikaisemminkin. Nyt ideologisista kahleista jokseenkin vapautuneena se löytää jatkuvasti uutta tietoa ja soveltaa uusia tutkimusmenetelmiä.

Jokaisen kirjakielen kehityksen alkuvaiheissa suurin osa ilmestyneestä kirjallisuudesta on ollut käännettyä. Kirjakielen ja kirjallisuuden tutkija ei voi tätä sivuuttaa. Professori **Valej Kelmakovin** tuore teos Udmurttilaisen filologian historian tuntemattomia tuttuja sivuja (Удмурт кылосбурлэн дырсьюресысьтыз тодмотэм тодмо бамъёс, Izhevsk. 2016.) esittelee kahden varhaisen ahkerotsijan tuotantoa, **Grigori Vereštšagin**in (1851-1930) ja **Vladislav Islentjevin** (?-?), julkaisemia udmurtinkielisiä tekstejä. Vereštšagin kirjoitti itse udmurtiksi, Islentjev käänsi venäjältä udmurtiksi. Teos sisältää myös johdannon kummankin henkilön kirjalliseen tuotantoon.

Islentjev ei itse kirjoittanut udmurtiksi, mutta hän käänsi syntyperäisine apureineen runsaasti lyhyitä tekstejä udmurtiksi, kuten runoja, Raamatun kertomuksia ja opettavaisia juttuja. Näitä tekstejä ei ole aiemmin julkaistu uusintapainoksina, joten ne ovat olleet tutkijoiden vaikeasti tavoitettavissa. Islentjev itse on edelleen suuri haaste udmurttilaiselle kirjallisuudentutkimukselle: edes hänen elinvuosiaan ei tunneta.

Vereštšagin on saanut viime aikoina kunnianpalautuksen udmurttilaisen kirjallisuuden yhtenä pioneerina, sen isoisänä. Syynä siihen, että teokseen on sisällytetty Vereštšaginin tekstejä, on se, että aikaisempiin hänen teostensa uusiin julkaisuihin (kuusi-osainen sarja: Верещагин Г. Е. Собрание сочинений (toimittanut **V. M. Vanjušev**)) on otettu kaunokirjallisista töistä mukaan vain runomuotoiset käännökset.

Vanha udmurtiksi kirjoitettu kirjallisuus ei ole tärkeää ainoastaan kirjallisuushistorian näkökulmasta vaan myös vanhan kirjaudmurtin. 1800-luvun teksteissä on dokumentoituna sellaisia kielenilmiöitä, jotka ovat jo hävinneet, esim. tuolloin vielä esiintyi udmurtissa yleisesti *ŋ*-äänne, jota merkittiin kirjaimella *ŋ*. Se on vasta hiljattain pääasiassa kadonnut udmurtin kielestä, mutta esiintyy vielä joissain murteissa.

Udmurtiksi kirjoitettu kirjallisuus

Ensimmäiset udmurtin kielellä kirjoitetut runo, novelli ja romaani ilmestyivät 1800- ja 1900-luvun vaihteen tienoilla. Juuri em. Vereštšagin julkaisi vuonna 1889 runon *Čagyr, čagyr dydyke...* ("Vaaleansininen kyyhkynen"), joka on ensimmäinen alkuperäinen udmurtinkielinen kaunokirjallinen teos, joka muistuttaa kansanomaista kehtolaulua. Hänen kynästään on lähtöisin myös ensimmäinen udmurtinkielinen novelli vuodelta 1906. Sen nimi on ytimekkäästi *Tuktaš*, mikä on myös päähenkilön, tietäjän nimi. Oikeastaan hän on yksi kolmesta päähenkilöstä: toinen on kertojaminä ja kolmas kertojaminän ystävä *Petyr*. Novelli kertoo edelleen ajankohtaisesta aiheesta: ortodoksisuuden ja udmurttien luonnonuskonnon kohtaamisesta.

Ensimmäisen udmurtinkielisen romaanin *Raskas ies* (S'ekyt zibet) julkaisi **Kedra Mitrej** (Dmitrij Korepanov) vuonna 1929. Tämä historiallinen romaani muistuttaa mielenkiintoisella tavalla Aleksis Kiven *Seitsemää veljestä*, vaikka onkin kirjoitettu

huomattavasti myöhemmin. Udmurttilaisen eepoksen ensimmäiset versiot kirjoitettiin niin ikään 1900-luvun alkupuolella. Udmurttilaisen kirjallisuudentutkimuksen päähaaste on ollut selvittää ennen 1930-luvun repressiota kirjoitettua udmurttilaista kirjallisuutta: monet teokset katosivat iäksi, monet jäivät arkistoihin tai kirjallisuuslehtien sivuille tuntemattomiksi.

Uutta Ašaltši Okista

Esimerkiksi **Ašaltši Oki** on erittäin arvostettu runoilija nykyisin. Hän ilmestyi udmurttilaisen kirjallisuuden oppikirjoihin vasta pitkään kunnianpalautuksen jälkeen: laajemmin tunnetuksi hän tuli vasta 1900-luvun lopulla. Niinpä ei ole ihme, että kirjallisuudentutkimus tuo jatkuvasti tarkennuksia hänen elämäkertansa ja teostensa taustoihin. Pitkään otaksuttiin, että **Kuz'ebaj Gerd**, udmurttilaisen kirjallisuuden varhainen suurmies, oli se, joka kannustuksellaan sai udmurttilaisen naisen tekemään jotain ennenkuulumatonta: antamaan runojaan kirjallisuuslehtiin. Tarkempi runoilijattaren alkutaipaleen tutkiminen johtaa kuitenkin päätelmään, että alkusysäyksen antoi runoilijattaren veli, niin ikään tuntematon kirjailija **Aivo Ivi**.

Ajateltiin myös, että jouduttuaan pidätetyksi ja vankilaan Ašaltši Oki pakon edessä lopetti kirjoittamisen. Hänen bibliografiansa tarkastelu kuitenkin osoittaa, että Ašaltši Oki lähes lopetti kirjoittamisen jo kauan ennen varsinaisia vainoja, 1920-luvun lopussa: ehkä hän aavisti mitä tuleman piti.

Historian käsittelyä ja uusia muotoja: fantasiaa ja dekkareita

Yksi merkittävä udmurttilaista kirjallisuutta edistävä asia on uusien kokeilujen ilmestyminen udmurttilaiseen kirjallisuuteen, sen monipuolistuminen. Udmurttilaista kirjallisuutta ovat ravistelleet esimerkiksi **Sergej Matvejevin** Shuz'i -romaani sekä pari vuotta sitten **Bogdan Anfinogenovin** uudenlaiset runot kielisekoituksineen.

Udmurttilaisessa kirjallisuudessa dekkari ei ole kovin suosittu, mutta muutamia tämän tyylilajin teoksia on jo nähty. **Jelena Minnigarajevan** vuonna 2016 julkaistu kirja S'öd s'ulyk on sisällöltään harvinaisen monipuolinen ja

kiinnostava. Kuten täällä varsin usein, kirja sisältää useita erityyppisiä Minnigarajevan teoksia: alussa on neljä novellia, sitten pienoisromaani, tämän jälkeen fantasiaa, sitten salapoliisitarina ja lopuksi mininovelletteja. Kertomus Tšetšenian sodasta jatkaa udmurttilaisten kansanlaulujen ja novellien perinnettä kertoa kaikkein kipeimmät asiat suoraan lukijaa säälimättä, asioista, joista ei muuten puhuta. Tšetšenian ensimmäiseen sotaan vuonna 1995 liittyvä tositapahtumapohjainen tarina kuvaa udmurttilaisia äitejä, jotka lähtevät Tšetšeniaan hakemaan takaisin kotiin poikansa, jotka on sinne lähetetty salaa armeijapalveluksen aikana.

Teoksessa on myös kafkamainen fantasianovelli Kivi (Iz). Dekkarin nimi S'öd s'ulyk tarkoittaa mustaa pääliinaa, liinaa joka laitetaan naimisiin menevän naisen päähineen peiteeksi. Dekkarin nimenä tämä on yllättävä ja herättää mielenkiinnon ja kohtalokkuuden tunnun: tämä liina kuvaa naisen elämänkaaren peruuttamattomuutta käännettä.

Kirjoituskilpailu kannustuksena

Aikakauslehti Keneš ja Udmurtian tasavallan painoalan ja joukkotiedotuksen toimisto järjestävät tänä vuonna kirjoituskilpailun, jossa tärkein vaatimus on, että tekstien alkuperäinen kieli on udmurtti. Kilpailuun ei siis oteta udmurtiksi käännettyjä teoksia.

Tarkoituksena on tukea nykykirjailijoita ja antaa heidän teoksilleen näkyvyyttä sekä kehittää udmurtin kieltä ja kirjallisuutta. Kilpailussa on kuusi kategoriata: 1. Romaani, 2. Novelli, essee, 3. Runomuotoinen teos, 4. Näytelmä, 5. Lastenkirjallisuus, 6. Kritiikki tai kaunokirjallisuuden tutkimus.

Kilpailu avattiin 15. helmikuuta, mutta töitä otetaan vastaan 15. marraskuuta asti. Kilpailussa etsitään vuoden 2017 parasta udmurtiksi kirjoitettua teosta!

ESA-JUSSI SALMINEN

Suomen kielen lehtori, FM, Udmurtian valtionyliopisto

ZINAIDA RANDYMOVAN HAASTATTELU TOUKOKUUSSA 2017

Zinaida Randymova on työskennellyt tämän vuoden alusta johtamassani Šuryškarin hantin kirjakielen tutkimus- ja tukemisprojektissa, johon saimme Koneen Säätiöltä muutaman vuoden rahoituksen. Hänen lisäksi mukana on muitakin äidinkieliä tutkijoita. Tarkoituksemme on laatia kielioppi, sanakirja ja tekstikokoelma pohjoisimmille hanteille, jotka ovat jääneet lapsipuolen asemaan hantin kirjakieliä kehitettäessä ja ortografioista riideltäessä. Hantilaiset osanottajat vastaavat kieliopin venäjänkielisen version laatimisesta ja allekirjoittanut suomenkielisen. Tärkeää on myös äidinkielen materiaalin tuottaminen lasten käyttöön päiväkotiyössä ja myöhemminkin. Niinpä pyrimme kääntämään suomalaisia lastenkirjoja hantiksi. Tietenkin olemme myös valmiita tukemaan hantinkielen lastenkirjaoriginaalin julkaisemista, mikäli vain löydämme jostakin sopivan käsikirjoituksen. Siinä sivussa teemme myös hieman etnobotanista ja -mykologista tutkimusta, mikä on erittäin ajankohtaista kasviston muuttuessa ilmaston lämpenemisen seurauksena. Siperian ikirouta on alkanut sulaa ja tundra on muuttunut paikoitellen loputtomaksi suoksi.

Zinaida syntyi keuhkotalvella 1957 Katravožin kylässä Ob-joen varrella. Hallinnollisesti kylä sijaitsee Priuralskin rajonissa Jamalin-Nenetsian autonomisessa piirikunnassa Tjumenin alueella Venäjällä. Hänen vanhempansa olivat poronhoitajia ja hänellä oli kaksi veljeä. Kotona koko perhe puhui vain hantia – tarkkaan ottaen pohjoishantin Uralin murretta, jolla ei ole omaa kirjakieltä. (Pohjoisimmilla hantin puhuma-alueilla Jamalin-Nenetsiassa Jäämerelle asti käytetään oppikirjoissa ja kaunokirjallisuudessa tälle murteelle varsin läheistä Šuryškarin kirjakieltä. Nimi tulee samannimisen rajonin entisestä keskuksesta, sittemmin hallinto siirrettiin Mužiin.)

Venäjää oli pakko oppia nopeasti koulun alkaessa, sillä kylän 8-vuotinen koulu oli täysin

venäjänkielinen. Hanti ei ollut tuolloin edes oppiaineena, vaikka kaikki lapset sitä osasivat ja puhuivat keskenään. Suurin osa luokasta oli kalastajien lapsia, vain 3-4 tuli poronhoitajaperheistä. Jossakin vaiheessa Zinaidalle selvisi, että hänen opettajansa oli syntynyt Leningradissa sota-aikana ja taustaltaan suomalainen tai ehkä pikemminkin inkeriläinen. Koululaisia oli paljon ja Katravožin sisäoppilaitoksessa heitä asui yli 100. Sinne poronhoitajat joutuivat tai saivat lähettää jälkeläisensä. Oppilaita lienee ollut kaikkiaan yli 200, kun koko kylä väkiluku oli reilusti yli 1000 henkeä. Siihen aikaan tuohon kouluun tuli lapsia Obin toiselta rannalta Pelvožin kylästä, joka on sittemmin siirretty hallinnollisesti Salehardin yhteyteen. Katravožiin kuului vielä 60-luvulla useita muita pieniä kyliä, joissa ei ollut omia kouluja. Rajonin silloinen keskuspaikka Šuryškary on kaukana etelässä ja sinne on matkaa 800 km. Kylän koulu sai täydennystä pohjoisesta, poronhoitajien lapsia tuotiin sisäoppilaitokseen Labytnangista (Salehardin sisärakkaupungista) hevostyösköydillä, ellei joki ollut kulkukelpoinen.

Vasta jolloinkin 80-luvulla hanti tuli oppiaineeksi Katravožin kouluun. Tätä nykyä siellä on 11-luokkainen (keski)koulu, mutta lapsia vain on paljon vähemmän, sillä poronhoitajienkin määrä on pudonnut. Kylän asukasluku tätä nykyä on enää runsaat 800 henkeä, mikä johtuu naapurikylien hallinnollisen aseman muutoksista. Hantia opetetaan luokilla 1.-9., mutta vain valinnaisena 2 tuntia viikossa, mikä on aivan liian vähän, jotta kielitaitoon voitaisiin vaikuttaa kunnolla. Hantin valinneista lapsista tuntuu rangaistukselta istua sisällä luokassa muiden juostessa ulkona.

Seuraavaksi Zinaida kävi 4-vuotisen pedagogisen opiston Salehardissa ja valmistui sieltä 1977. Pedagogisessa opistossa oli nuoria kaikkialta piirikunnasta, hantien lisäksi nenetsejä ja muutama komilainen, joten

oppitunnit pidettiin venäjäksi. Sieltä hän jatkoi suoraan Leningradiin ja *Herzenin pedagogiseen instituuttiin* (nykyisin pedagoginen yliopisto), jossa hantin ja venäjän kielen ja kirjallisuuden opinnot kestivät 5 vuotta. Sieltä valmistui 1900-luvulla suurin osa pienten ja pohjoisten kansojen äidinkielen opettajista. Erityisellä lämmöllä Zinaida muistelee keskeisintä opettajaansa eloisaa **Matrjona Vahruševaa** (tunnetaan myös miehensä sukunimellä **Balandina**), joka äidinkieltänsä manson lisäksi opetti myös pohjoishantia, tosin teoreettisesti. Samalla kurssilla hänen kanssaan opiskeli myös toinen hanti **Valentina Solovar**, nykyisin toisen pohjoishantin varieteetin Kazymin kirjakielen johtavia tutkijoita ja kehittäjiä. Suurin osa opetuksesta oli yhteistä muiden kansallisuuksien kanssa. Opiskelijat jakaantuivat 5 rinnakkaiseen ryhmään, yleensä heitä oli luokassa 20–25 henkeä. Liikunta kuului ohjelmaan 1.–3. kurssilla. Zinaida osallistui hiihtoon, jotkut voimisteluun, opinto-ohjelmassa oli myös turismia(!). Opiskelijat matkustelivat paljon naapurialueilla: Novgorodissa, Pihkovassa, Petroskoissa, Tallinnassa, Tartossa, Riiassa. Syksyllä heidän piti osallistua perunannostoon jollakin läheisellä kolhoosilla ja kesällä he työskentelivät leireillä lasten kanssa.

Suomenlahden rannalta Zinaida siirtyi takaisin Siperiaan Hanti-Mansiin, missä hän työskenteli hantin kielen metodikkona *Opettajien täydennyskoulutusinstituutissa* 80-luvun alussa hän aloitti hantin kielen oppi- ja sanakirjojen tekemisen nimenomaan pohjoisimmille hanteille. (Hanti-Mansian puolella on käytössä toinen pohjoishantin kirjakielen varieteetti Kazymin hanti. Se perustuu kielimuotoon, jota puhutaan Polnovatin kylässä Kazymin joen suulla.) Obinugrilaisten pääkaupungissa hän tutustui aviomieheensä, jonka kanssa hän sai kaksi lasta. Sieltä matka jatkui Salehardiin *Jamalin-Nenetsian opettajien täydennyskoulutusinstituuttiin* metodikoksi ja äidinkielen ja venäjän kielen kabinetin johtajaksi 1983–1990.

Ahkeran naisen ura jatkui *Jamalin etnografian ja etnolingvistiikan laboratoriossa* tieteellisenä työntekijänä 1990–1998. Tuolloin tieteentekijöitä oli n. 10. Samaan aikaan hän suoritti jatko-opintoja Tomskin valtionyliopiston aspirantuurissa erikoisaloinaan historia, etnologia ja antropologia. Työpaikan nimi muuttui ja sen

status kohosi. Instituutin tutkimusalat ovat jokseenkin samat kuin muuallakin suomalais-ugrilaisten alueiden tutkimuskeskuksissa: kieli, kirjallisuus, historia, etnografia ja kulttuuri. Niinpä voitiin palkata lisää tieteellisiä työntekijöitä, joita oli tuolloin yli 20 henkeä. Heidän tehtävänsä oli julkaista tieteellisiä monografioita, artikkeleita, järjestää konferensseja ja tutkimusmatkoja. Zinaida työskenteli *Jamalin kansojen humanististen tutkimusten tieteellisessä keskuksessa* vanhempana tieteellisenä työntekijänä ja kielen ja kulttuurin suomalais-ugrilaisen osaston johtajana 1998–2004.

Erittäin merkittävä oli Zinaidan panos, kun liittovaltion ja Jamalin-Nenetsian omia lakeja käännettiin hantiksi 2007–2008. Hän nimittäin toimi kääntäjien koordinaattorina. Näitä kääntäjiä oli monta ja heillä oli hyvin erilaiset taustat, vain parilla oli filologinen koulutus, niinpä tarvittiin paljon tehtävien koordinoimista, tekstien loputonta vertaamista ja hiomista. Jossakin välissä hän myös käänsi runoja venäjän kautta unkarista hantiksi erääseen antologiaan, jonka nimeä hän ei enää muista. Viime aikoina hän on toiminut mm. Jamalin-Nenetsian autonomisen piirikunnan yhteiskuntasuhteiden toimitusjohtajana ja kulttuurilaitosten metodikkona.

Salehardissa hantin kieli ei katukuvassa näy lainkaan. Joitakin hallinnollisia rakennuksia on varustettu nenetsiläisin tekstein ollaanhan sentään nenetsien nimikkoalueella. Siellä toimii *Arktikum*in tutkimuksen tieteellinen keskus, jossa nenetsiä tutkitaan. Jonkin verran nenetsin opetusta on opettajille koulutusinstituutissa. Vähän hantia ja nenetsiä tarjolla kolledžessa, jossa voi jatkaa 9, 10 tai 11 vuoden peruskoulutuksen jälkeen. Tällä hetkellä vieraalle kielelle annetaan koulussa enemmän oppitunteja kuin alueen alkuperäiskielille. Suuri pelote on koulun päättävä *jega* eli *jedinyj gosudarstvennyj ekzamen* ‘yhtenäinen valtakunnallinen koe’ ja erityisesti sen venäjän kielen koe, joka on läpäistävä kunnialla, jos mieli jätke-opintoihin. Nuorison keskuudessa suosittu opiskelusuuntaus on rahakas öljy- ja kaasuala. Jamalin-Nenetsian puolella hantin ja nenetsin osuus medioissa on melko mitätön.

Televisiossa niillä on kummallakin kerran viikossa oma 40-minuuttinen esitysaikansa, josta mainokset haukkaavat ison osan. Radiossa lienee edelleen jotakin, mutta sitä eivät ihmiset enää kuuntele. Internetissä on kyllä jokin hantien oma keskustelupiiri nimeltä *Ja ljublj hantyskij jazyk* 'Rakastan hantin kieltä', mutta sekin on venäjänkielinen, kuten nimestäkin voi päätellä.

Zinaida Randymova on hyvin perehtynyt pohjoisimpien hantien kieleen, sen eri varieteetteihin ja kirjoittanut Tomskissa ilmestyneen monografian *Uralin hantien poronhoitokulttuuri* (2004) ja muutamia kymmeniä artikkeleita tuosta hänelle jo lapsuudesta tutusta aihepiiristä. Monografiaa ohjasi arvostettu professori **Nadežda Lukina**. Zinaida on ollut kahden eri sanakirjan tekijänä ja laatinut useita hantin kielen oppikirjoja kouluille. Hän on saanut useita tunnustuspalkintoja toiminnastaan hantin kielen hyväksi alkaen vuodesta 2000. Hänen

sanakirjansa ovat olleet vuosikymmenien ajan hyvänä pohjana Šuryškarin kirjakielelle, jolta on puuttunut oma kielioppi. Samalla hän on laatinut hantin kielen opetussuunnitelman keskikouluja varten ja pitänyt opettajille hantin kieltä koskevia teoreettisia ja metodisia luentoja. Suuri ongelma on, että hantin kielen oppikirjat on tehty väärällä metodilla. Lapset eivät enää osaa hantia, mutta oppikirjat on tehty äidinkielisille, kun opettajien mielestä pitäisi jo siirtyä vieraan kielen opetusmetodiin. Koulujen opetusohjelmat muuttuvat hyvin hitaasti, sillä niitä säätelee tarkka lainsäädäntö. Tällä hetkellä halutaan korostaa venäjän kielen asemaa ja vähemmistökielten vähäinen arvostus tuntuu joka tasolla yhteiskunnassa.

MERJA SALO

projektinjohtaja, FT

Zinaida Randymova elokuussa 2013.

SOMMELO

Musiikkijuhla Kainuussa ja Vienan Karjalassa 28.6.–2.7.2017

Sommelo on vuosittain heinäkuussa järjestettävä musiikkijuhla Kainuussa ja Vienan Karjalassa. Tapahtuman tarjontaan sisältyy konsertteja, kursseja, yleisöluentoja ja taidenäyttelyitä. Tervetuloa mukaan! Ilmainen sisäänpääsy, ellei toisin mainittu. Muutokset mahdollisia!

LAUANTAI 17.6. Hossa

10:00 **Sommelo Hossan kansallispuiston avajaisissa, Hossa**

KESKIVIIKKO 28.6. Kuhmo

09:00 **Torikahvit, Kuhmon tori**

14:00 **Kahvikonsertti, Kuhmo-talo, Kahvila Juttua**

15:00 **Sommel on avajaiskonsertti, Hossan kansallispuisto 20/14€**
Alennusta lipun hintaan Kainuun Sanomien tilaajakortilla tai S-Etukortilla 2 euroa!

18:00 **Maija Kauhanen - Raivopyörä, Hotelli Kalevala**

22:00 **Klubi Von & Af, Kaesankotileipomon kahvila 10/6€**

TORSTAI 29.6. Kuhmo

09:00 **Torikahvit, Kuhmon tori**

10:00 **Taikaviulu - Satuesitys lapsille, Juminkeko**

12:00 **Seminaari: Kantele, Kuhmo-talo, Pajakka-sali**

14:00 **Kahvikonsertti, Kuhmo-talo, Kahvila Juttua**

16:00 **Eero Grundström - Soolokonsertti, Kaesan Kotileipomon kahvila 10/6€**

17:00 **Perrin tyssit, Juminkeko 10/6€**

19:00 **Suuri Kantelekonsertti:
I. Ošmeso šaer, Timo Väänänen
II. Pohjolan Pauhu - Sävellys Jooseppi Pohjolan Kanteleille
Kuhmo-talo, Lentua-sali 20/14€**
Alennusta lipun hintaan Kainuun Sanomien tilaajakortilla tai S-Etukortilla 2 euroa, ja Osuuspankin kortilla 4 euroa! Kuhmolaisen tilaajakortilla 2 yhden hinnalla.

22:00 **Runolauluklubi, Kaesan Kotileipomon kahvila 10/6€**

PERJANTAI 30.6. Kuhmo

09:00 **Torikahvit - Me Naiset, Kuhmon tori**

10:00 **Taikaviulu - Satuesitys lapsille, Juminkeko**

14:00 **Kahvikonsertti, Kuhmo-talo, Kahvila Juttua**

15:00 **Kurssien päätöskonsertti, Kuhmo-talo, Pajakka-sali 10/6€**

16:00 **Kainuun lava, Kaesan Kotileipomon kahvila 10/6€**

17:00 **Tikkursby, Juminkeko 10/6€**

19:00 **Me Naiset, Kuhmo-talo, Lentua-sali 20/14€**

Alennusta lipun hintaan Kainuun Sanomien tilaajakortilla tai S-Etukortilla 2 euroa!

22:00 **Kanteleklubi, Kaesan Kotileipomon kahvila 10/6€**

LAUANTAI 1.7. Kuhmo

09:00 **Torikahvit, Kuhmon tori**

10:00 **Näppärikurssin päätöskonsertti, Kontion koulu 5€, perheet 10€**

14:00 **Kahvikonsertti, Kuhmo-talo, Kahvila Juttua**

15:00 **Oli ilo - Karjalainen kabaree, Kuhmo-talo, Lentua-sali 20/14€**

Alennusta lipun hintaan Kainuun Sanomien tilaajakortilla tai S-Etukortilla 2 euroa!

18:00 **Rajamailla Duo, Juminkeko 10/6€**

22:00 **Kansanlauluklubi, Kaesan Kotileipomon kahvila 10/6€**

LAUANTAI 1.7. Vuokkiniemi

18:00 **Kataja-ryhmä, Vuokkiniemen koulu**

20:00 **Kajahus-ryhmänkonsertti, Ontsin talo**

SUNNUNTAI 2.7. Vuokkiniemi

14:00 **Sommelo-konsertti, Ontsin talo: Tikkursby, Tarina-yhtye, Kataja-ryhmä, Ošmeso šaer, Vuokkiniemen Martat**

18:00 **Oli Ilo - Karjalainen Kabaree, Vuokkiniemen koulu**

21:00 **Rajamailla Duo, Vuokkiniemi-talo**

23:00 **Tunnelmallinen iltanuotio**

Lietosaarella: Pekka Huttu-Hiltunen, Maari Kallberg, Sommelon taiteilijoita & Paikallisia muusikoita

Pohjolan Pauhu – Suuri Kantelekonsertti

Sommelon Suuri Kantelekonsertti on kaksiosainen. Ensimmäisellä puoliajalla esiintyy udmurttilainen Krez-yhtye Ošmeso šaer sekä **Timo Väänänen**. Toisella puoliajalla kuullaan **Pauliina Syrjälän** sävellys Pohjolan Pauhu Jooseppi Pohjolan kanteleille.

Ošmeso šaer

Ošmeso šaer on udmurttia ja tarkoittaa lähteen maata tai aluetta ja on myös synonyymi Udmurtialle. Nimi kuvastaa rakkautta omaan udmurttilaiseen perinteiseen kulttuuriin ja kansanmusiikkiin. Ošmeso šaerin jäsenet toimivat krezin, udmurttilaisen kanteleen, opettajina Vavožin ja Malaja Burgan taidekouluissa jatkaen **Sergei Kungurovin** 1990-luvulla aloittamaa krezin kehitys- ja elvytystyötä. Ohjelmistossa yhtyeellä on sekä udmurttilaisia kansansävelmiä että udmurttilaisten säveltäjien krezille säveltämää musiikkia.

Ošmeso šaer: **Jelena Vald, Liia Korneva, Marina Tubylova, Natalija Kuzmina**

Järjestämässä mukana Kanteleliiton Kantelefest ja M. A. Castrénin seura.

* * * * *

Liput: www.lipputoimisto.fi

Alempi hinta koskee lapsia, eläkeläisiä, työttömiä, varusmiehiä ja opiskelijoita.

Järjestäjä: Pro Sommelo ry, Kainuuntie 99, 88900 Kuhmo-talo: +358 (0)9 1798600; www.sommelo.net; www.facebook.com/sommelo; twitter.com/sommelofestival

M. A. CASTRÉNIN SEURAN KIERTONÄYTTELYT

Ljudmila Lipatovan valokuvanäyttely

POHJOLAN NOMADIT

Tutkija ja toimittaja Ljudmila Lipatova on syntynyt vuonna 1939 ja asuu Salehardissa Jamalin Nenetsiassa Luoteis-Siperiassa. Hän on työskennellyt Salehardin kotiseutumuseossa vuodesta 1988 ja toimittaa sen lisäksi mm. viikoittaista radio-ohjelmaa Poropaimentolaisten matkassa. Hän on valokuvannut nenetsien elämää vuodesta 1996. Näyttelyn tuoreimmat kuvat ovat vuodelta 2000.

Ljudmila Lipatova tuntee luoteissiperialaisen Jamalin Nenetsian, sen asukkaat ja luonnon. Hän on asunut alueella 27 vuotta ja kulkenut matkoillaan milloin porokelkalla, milloin jeepillä tai jalan. Erityisen mieltynyt hän on Baidarata-lahden tundran ja Uralin pohjoisrinteiden maisemiin. Valokuviinsa hän on halunnut tallentaa häviämässä olevaa nenetsipaimentolaisten kulttuuria.

Lipatovan valokuvia nenetseistä on ollut esillä Siperiassa, Moskovassa ja Saksassa.

Näyttelyssä on yhteensä 56 kpl pleksimuovilla päällystettyjä valokuvia (koot 20 x 30 cm ja 45 x 55 cm). Kuvat on pakattu pehmustettuun vanerilaatikkoon. Kuvien takana on metallinen ripustuslanka. Näyttelyn vakuutusarvo on 750 euroa.

Rax Rinnekangas: NOITAKUNINGATAR VOLGAN MUTKASSA

Vuosina 1993 – 2002 tein useita matkoja Marien maailmaan keskiselle Volgalle. Noiden matkojen alkuvuosien kuvista koostuu tämä valokuvasarja. Se välittää vaikutelmia todellisuudesta, jossa paikallinen luontouskonto ja voimakas venäläistäminen ja modernin ajan vaatimukset kohtaavat toisensa kuin saarella, jonka todellisuus on täysin omansa. Matkojeni aikana aloin kutsua marilaista kansaa *noitakuningattareksi*, joka ylpeydellä asuttaa maitaan Volgan Mutkassa.

Rax Rinnekangas

Valokuvat:

- 35 kpl 40,5 cm x 51,5 cm
- 4 kpl 50 cm x 65,5 cm
- 4 esittelytaulua 40,5 cm x 51,5 cm

Näyttely on pakattu kevyisiin kuljetussalkkuihin. Valokuvissa on paspartout, ja ne ovat kehystämättömiä. Vakuutusarvo 750 e.

Mihail Jegorovin valokuvanäyttely

SUOMALAIS-UGRILAISUUS TÄNÄÄN

Mihail Jegorov on tehnyt valokuvaustöitä etupäässä udmurtilaisille sanoma- ja aikakauslehdille.

Itseoppinut valokuvaaja Jegorov on kiinnostunut pohjoisesta elämäntavasta tehden kuvausmatkoja Länsi-Siperiassa asuvien hantien, mansien ja nenetsien pariin sekä pohjoisten komilaisten luo. Lisäksi hän erikoistunut kuvaamaan udmurttien kansanomaista taidetta sekä maaseudulla vielä eläviä kansantapoja. Jegorovin kuvia on julkaistu paitsi lehdissä myös udmurtilaisten ja obibugrilaisten kansantaidetta esittelevissä kuvakirjoissa.

Mihail Jegorov tallentaa vähemmistökansojen kulttuuria, joka on muutosprosessien myötä katoamassa. Hänen tyylilleen on ominaista realistinen ote. Näyttelyn valokuvat on otettu vuosina 1980-1993.

Näyttely sisältä yhteensä 51 kpl lasitettuja, kehystettyjä valokuvia, joiden koko on 32 x 42 cm. Kuvat on pakattu kahteen pehmustettuun vanerilaatikkoon (koko 40 x 85 x 50 cm). Kuvien takana on metallinen ripustuslanka. Näyttelyn vakuutusarvo on 1680 euroa.

Valokuvaaja Heikki Kotilaisen näyttely

KUVIA KOMISTA ja komilaisten lasten piirustusnäyttely

Toimittaja Jorma Korhonen ja valokuvaaja Heikki Kotilainen kävivät Komin öljytuhoalueilla vuonna 1995 juuri kun tiedot suurista öljytuhoista saavuttivat huomiota ulkomailla ja herättivät kiinnostuksen Komin ekologista tilannetta kohtaan. Samaan aikaan lapset piirsivät näkymiä kotikylistään, joissa jouduttiin aloittamaan mittavat puhdistustyöt luonnon pelastamiseksi. Valokuvat ja piirustukset yhdistettiin yhteisnäyttelyksi. Jorma Korhonen on tehnyt suomen- ja kominkieliset kuvatekstit yhdessä komilaisen Sergei Gabovin kanssa.

Näyttely sisältää yhteensä 18 kpl lasitettuja siirtokehystauluja, joiden koko on 50 x 70 cm. Kuvat on pakattu neljään pehmustettuun vanerisalkkuun. Kuvien takana on metallinen ripustuskoukku. Näyttelyn vakuutusarvo on 600 euroa.

Näyttelyn tilaaja järjestää kuljetukset ja maksaa kuljetuskulut ja näyttelyvakuutuksen (sis. kuljetukset). Dokumentti näyttelyvakuutuksen suorittamisesta lähetetään M. A. Castrénin seuraan ennen näyttelyn noutamista tai tuodaan noudettaessa.

Seuran sähköisiltä tiedotuskanavilta saat tietoa ajankohtaisista tapahtumista ja uutisista suomalais-ugrilaisessa maailmassa:

- * **Klikkaa itsesi sivuille, tykkää ja tule ystäväksemme:**
Facebook: M. A. Castrénin seura MAC
- * **Liity seuran sähköpostitiedotuslistalle** – lähetä sähköpostiosoitteesi osoitteeseen marja.lappalainen[a]castren.inet.fi.

M. A. Castrénin seura

Toiminnanjohtaja Marja Lappalainen
puh. +358 (0)9 135 7820
marja.lappalainen[a]castren.inet.fi

Postiosoite: PL 242, 00171 Helsinki
Käyntiosoite: Mariankatu 7 A, 5. krs,
00170 Helsinki

Päivystys keskiviikkoisin klo 9.00–13.00

<http://www.macastren.fi>
FB: M. A. Castrénin seura MAC

<http://www.ugri.net>

M. A. Castrénin seura on perustettu Helsingissä vuonna 1990. Se pyrkii ylläpitämään ja kehittämään yhteyksiä Venäjällä asuviin uralilaisia kieliä puhuviin kansoihin. Seuran jäseneksi voi liittyä ilmoittamalla yhteystietonsa toimistoon puhelimitse, sähköpostitse tai kotisivujen kautta. Jäsenmaksut ovat vuosijäseniltä 20 €, opiskelijajäseniltä 10 €, ainais- ja yhteisöjäseniltä 200 € ja ainaisyhteisöjäseniltä 1000 €.

Hallituksen jäseniä ovat toiminnanjohtaja Anne Helttunen (pj., Äidinkielen opettajain liitto), kääntäjäkoordinaattori Merja Aho (Kirjallisuuden vientikeskus FILI), tohtorikoulutettava Elina Ahola (vpj., Turun yliopisto), amanuenssi Anna-Mari Immonen (Museovirasto), MuT Maari Kallberg, kirjailija Riina Katajavuori, arkeologi Mika Lavento (Helsingin yliopisto), toimittaja Kirsikka Moring ja FT Merja Salo (Helsingin yliopisto).